

บทที่ 11
อุตสาหกรรมชนบท
(Rural Industry)

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาบทนี้แล้วสามารถที่จะอธิบายถึงลักษณะและคุณสมบัติของอุตสาหกรรมชนบท บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นชนบทของอุตสาหกรรมชนบท ลักษณะของอุตสาหกรรมขนาดย่อมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน และปัญหาการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทได้

1. ความนำ

อุตสาหกรรมชนบทเป็นกิจกรรมการผลิตนอกภาคการเกษตร ที่มีลักษณะยืดหยุ่นในเรื่องแหล่งที่ตั้งมากกว่ากิจกรรมประเภทอื่น ๆ ในปัจจุบันประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศและองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาได้ให้ความสนใจถึงศักยภาพ หรือโอกาสที่มีบทบาทในการสร้างงานและเป็นแหล่งเพิ่มรายได้ของชาวชนบท ทั้งนี้เพราะผลจากการศึกษาหลาย ๆ แหล่งในปัจจุบันได้แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมนอกภาคการเกษตร เป็นแหล่งที่สำคัญของการมีงานทำของชาวชนบทถึงประมาณร้อยละ 30-50 ของกำลังแรงงานในชนบท และยังเป็นแหล่งที่มาของรายได้ชาวชนบทเฉลี่ยประมาณร้อยละ 20-50 ของรายได้ทั้งหมด เนื่องจากขีดจำกัดของแนวโน้มความเจริญเติบโตภาคเกษตรกรรมในชนบท ทั้งในด้านขยายการผลิตและดูดซับแรงงานทำได้ดีลดลง ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล การทำงานต่ำระดับและการอพยพย้ายถิ่นเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากในชนบท ดังนั้น กระบวนการพัฒนาชนบทที่จะพัฒนาต่อไป จึงไม่อาจจะจำกัดอยู่แต่การพัฒนาการเกษตรเท่านั้น แต่จะต้องเป็นกระบวนการพัฒนาที่รวมเอาสาขานอกการเกษตรเข้าไปด้วย กิจกรรมนอกสาขาการเกษตรที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชนบทในระยะยาว ได้แก่ “อุตสาหกรรมชนบท” เพราะหลายประเภทเกี่ยวข้องและสนับสนุนการผลิตสาขาเกษตรทั้งโดยตรงและทางอ้อม

ดังนั้นในปี 2526 การพัฒนาชนบทไทยจึงได้รวมเอานโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทเข้าไว้กับกระบวนการพัฒนาชนบทด้วย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการขยายตัวเกิดขึ้นในภูมิภาคอย่างจริงจัง เพราะอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบในชนบทประเภทนำเสียบาง หรือ

ประเภทที่สูญเสียน้ำหนักมากหลังการผลิต ควรจะมีแหล่งที่ตั้งอยู่ในชนบทเพื่อประหยัดค่าขนส่ง และก่อประโยชน์ให้กับคนท้องถิ่นชนบทที่เป็นแหล่งวัตถุดิบนั้น ๆ โดยเฉพาะรองรับแรงงานท้องถิ่นและลดความจำเป็นในการอพยพไปที่ห่างไกล

2. อุตสาหกรรมชนบท : ประเภทและลักษณะ

อุตสาหกรรมชนบทในที่นี้ หมายถึง อุตสาหกรรมทุกประเภทที่มีแหล่งที่ตั้งอยู่ในต่างจังหวัด (นอกเขตกรุงเทพมหานคร และ 4 จังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และนครปฐม) แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ อุตสาหกรรมขนาดย่อยและอุตสาหกรรมพื้นบ้านหรืออุตสาหกรรมในครอบครัว (เศรษฐกิจและสังคม, 2526 : 52) สำหรับสาเหตุที่ไม่จำกัดอุตสาหกรรมชนบทเฉพาะที่อยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลที่เป็นเขตชนบทนั้น เพราะเป็นที่ปรากฏชัดเจนว่าอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลและสุขาภิบาลตามต่างจังหวัดนั้น มีลักษณะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นชนบทที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ชนบทใกล้เคียงโดยรอบเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการจ้างแรงงานชนบท การใช้วัตถุดิบจากการเกษตร และยังส่งผลแรงกระตุ้นให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชนบทบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงเกิดขึ้นและแพร่ขยายออกไปอีกด้วย นอกจากนี้ ถ้าหากพิจารณาอุตสาหกรรมชนบทเฉพาะนอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลอย่างเดียวก็น่าจะไม่เกิดประโยชน์ทางพื้นที่มากนัก เพราะนอกจากจะมีจำนวนน้อยแล้วยังเป็นประเภทของอุตสาหกรรมในครัวเรือนเสียส่วนใหญ่ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างงานหรือผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยส่วนรวมในชนบทไม่มากนัก

ในการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทที่จะให้มีส่วนเสริมการพัฒนาชนบทนั้น เป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญของลักษณะอุตสาหกรรมชนบทควรที่เน้นดังต่อไปนี้.- (ชัยวัฒน์ เขาวงศ์ศิริ, 2528 : 1.5-1.6)

1) เป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการจ้างงานและให้รายได้แก่คนชนบทเป็นจำนวนมาก

2) เป็นอุตสาหกรรมที่ช่วยผลิตสินค้าจำเป็นในด้านปัจจัย 4 เครื่องมือในการประกอบอาชีพ และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของคนชนบท เช่น อุตสาหกรรมการแปรรูป ผลิตผลเกษตร อุตสาหกรรมเครื่องมือทางการเกษตร เป็นต้น

3) เป็นอุตสาหกรรมที่ช่วยในการกระจายความรู้ทางเทคนิคให้แก่คนชนบทในอันที่จะนำไปสู่การกระจายรายได้และการพึ่งตนเองมากขึ้นของชนบท

สำหรับอุตสาหกรรมชนบทที่จะทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ ดังกล่าวข้างต้นนั้น คุณสมบัติของอุตสาหกรรมชนบทจึงควรมีลักษณะที่สำคัญ ๆ ดังนี้.-

- 1) เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะสามารถผลิตสินค้าให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคได้
- 2) เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก ทั้งแรงงานมีฝีมือและไม่มีฝีมือ
- 3) เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนน้อย เปิดโอกาสให้มีเจ้าของกิจการรายย่อยได้
- 4) เป็นอุตสาหกรรมที่พัฒนาฝีมือและถ่ายทอดเทคนิคให้แก่ผู้ดำเนินการได้
- 5) เป็นอุตสาหกรรมที่สามารถใช้วัตถุดิบราคาถูกหรือทรัพยากรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นชนบทนั้น ๆ มีความสัมพันธ์อย่างมากกับภาคเกษตรกรรมในชนบท
- 6) เป็นอุตสาหกรรมที่มีลักษณะการกระจายประเภทอุตสาหกรรมไปยังอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ทั้งต่อเนื่องไปข้างหน้าและต่อเนื่องไปข้างหลัง

3. ขั้วพัฒนาชนบท : บทบาทของอุตสาหกรรมชนบท

ยุทธศาสตร์ขั้วพัฒนาในท้องถิ่น (growth pole strategy) เป็นแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นชนบทด้วยยุทธศาสตร์ที่อาศัยแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมในภูมิภาค หรือโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการผลิตขนาดย่อม ให้มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการแพร่ขยายที่ส่งผลกระทบและช่วยกระตุ้นให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชนบท ในบริเวณใกล้เคียงมีการสนองตอบเกิดขึ้นและช่วยยกฐานะของท้องถิ่นนั้นขึ้นมา (ดูแบบจำลองศูนย์กลาง-พื้นที่รอบนอก ในบทที่ 3) จากแนวความคิดดังกล่าวของฟรีดแมนน์และโรดวิน (Friedmann and Rodwin) จะสามารถนำไปใช้ได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่สำคัญดังนี้.-

- 1) ท้องถิ่นที่จะตั้งอุตสาหกรรมนั้นจะต้องมีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมที่จะทำให้โรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ตั้งอยู่ที่นั้นสามารถดำเนินกิจการอยู่ได้ เช่น อยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ แหล่งน้ำใช้ พลังงาน และเส้นทางคมนาคม
- 2) อุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์ในการซื้อขายกับบริเวณท้องถิ่นนั้นมีมากน้อยเพียงไร ในด้านการซื้อวัตถุดิบ การจ้างแรงงาน บริการค้าส่ง ค้าปลีก บริการขนส่ง และสถาบันการเงิน นอกจากนี้ ประชากรในบริเวณท้องถิ่นนั้นซื้อสิ่งของที่โรงงานผลิตขึ้นมาใช้บริโภคหรือไม่ ถ้าอุตสาหกรรมที่ตั้งนั้นไม่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับบริเวณท้องถิ่นใกล้เคียง ก็จะกลายเป็นเกาะโดดเดี่ยว (enclose) ที่ไม่มีบทบาทช่วยเศรษฐกิจของท้องถิ่นชนบท
- 3) กิจกรรมของอุตสาหกรรมนั้นช่วยส่งผลทางอ้อม แพร่ขยายเศรษฐกิจออกไปภายนอกให้แก่เกษตรกรในบริเวณใกล้เคียง ปฏิรูปการเกษตรและแบบแผนของการประกอบอาชีพรวมถึงการบริโภคของชาวชนบทในบริเวณนั้นเพียงไร ซึ่งผลทางอ้อมนี้อาจจะมีทั้งทางบวกและทางลบ

จากการศึกษาของเบตส์ (Bates, 1976) ถึงผลทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านชนบทประเทศแซมเบีย จากการที่มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมเข้ามาตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง พบว่า เกษตรกรในชุมชนชนบทนั้นสนองตอบต่อแรงกระตุ้นและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโรงงานด้วยวิถีทางต่าง ๆ กัน 3 ประการ คือ

- 1) เกษตรกรที่อยู่ในบริเวณเขตอิทธิพลทางเศรษฐกิจของโรงงาน ได้รับประโยชน์จากโรงงานด้วยการขายผลผลิตให้กับโรงงานและให้กับชุมชนในบริเวณโรงงาน
- 2) เกษตรกรที่ยังมีงานทำไม่เต็มที่จำนวนหนึ่ง เข้าไปรับจ้างทำงานในโรงงาน
- 3) เกษตรกรที่อยู่ในบริเวณรอบนอกออกไป ที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากโรงงานโดยตรงด้วยการขายผลผลิตให้โรงงาน จะได้ผลประโยชน์จากการอพยพเข้ามารับจ้างทำงาน และจากวิถีทางการเมืองที่รัฐใช้เงินภาษีที่เก็บจากโรงงานและชุมชนในบริเวณโรงงานมาใช้จ่ายลงทุนในท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรเหล่านั้น

สำหรับขอบเขตของบริเวณอิทธิพลทางเศรษฐกิจของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมนั้น เบตส์ กล่าวว่า มีบริเวณพื้นที่ไม่กว้างขวางมากนัก ซึ่งขนาดของขอบเขตนี้ขึ้นอยู่กับการลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของรัฐเป็นสำคัญด้วย คือ ถ้ามีเส้นทางคมนาคมสะดวกขอบเขตของบริเวณอิทธิพลทางเศรษฐกิจจะมีบริเวณแพร่ขยายกว้างออกไป

ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน กลไกส่วนหนึ่งที่เป็นมาตรการที่นำมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นชนบทก็คือ การจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นในชนบท โดยถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญส่วนหนึ่งที่จะทำให้การผลิตภาคเกษตรและอุตสาหกรรมสอดคล้องและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการใช้มาตรการดังกล่าวได้มีการคัดเลือกชนิดของอุตสาหกรรมให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและขนาดของชุมชน ในชุมชนระดับชนบทรัฐจะจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมชนิดที่จะสนับสนุนและให้บริการแก่งานเกษตรในพื้นที่นั้นโดยตรง เช่น อุตสาหกรรมสร้างและซ่อมเครื่องมือเกษตร อุตสาหกรรมปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการเกษตร และอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลจากเกษตรในพื้นที่นั้น ส่วนในระดับชุมชนเมืองเล็กหรือเมืองรองจะเป็นอุตสาหกรรมที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างการผลิตภาคเกษตรกับการผลิตอุตสาหกรรมสมัยใหม่ และเป็นแหล่งจ้างงานของคนที่ล้นงานในชนบท

จากผลการสำรวจสภาพความเป็นจริงในท้องถิ่นชนบทจากกรณีโรงงานสับปะรดกระป๋องกับการพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ของอุดม เกิดพิบูลย์ สรุปกล่าวได้ว่าการมีโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลเกษตรเข้ามาตั้งอยู่ในท้องถิ่น และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นได้ก่อให้เกิดผลประโยชน์หลายประการเกิดขึ้นและแพร่ขยายออกไปในท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรในท้องถิ่นจากการซื้อขายวัตถุดิบ การจ้าง

งานในท้องถิ่นมากขึ้น มีแรงกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น มีการกระตุ้นให้มีการก่อตั้งและเข้าเป็นสมาชิกของสถาบันเกษตรกรเพิ่มขึ้น และมีการพัฒนาผู้ประกอบการให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น (อุดม เกิดพิบูลย์, 2524 : 12-24)

4. อุตสาหกรรมขนาดย่อม

การพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบทโดยทั่วไปเกือบทุกประเทศที่กำลังพัฒนา จะเน้นให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก (labor intensive) และเงินลงทุนน้อย เพื่อให้เหมาะสมกับปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบท ดังนั้น การเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมร่วมกับการพัฒนาชนบททางด้านการเกษตร จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการรองรับแรงงานที่ว่างงานตามฤดูกาลและแรงงานที่ทำงานต่ำระดับในท้องถิ่น ลดความจำเป็นในการอพยพไปที่ห่างไกล และเป็นการสร้างงานนอกภาคการเกษตรที่จะทำให้เกิดผลเกี่ยวเนื่องไปยังอุตสาหกรรมอื่น ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นและยกระดับความเป็นอยู่ของชนชนบทให้ดีขึ้น อุตสาหกรรมขนาดย่อมนี้มีลักษณะที่สำคัญแตกต่างจากอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ สเทลลีและมอส (Staley and Morse) ได้ให้ลักษณะที่เห็นว่าสำคัญไว้ดังนี้คือ.-

1) อุตสาหกรรมขนาดย่อมนี้มีวิธีการจัดการที่ไม่มีการแบ่งงานเป็นสัดส่วนมากนัก คือ โดยทั่วไปส่วนมากกิจการมีขนาดเล็กและมีเจ้าของเป็นผู้บริหารงานคนเดียว ซึ่งจะรับผิดชอบทั้งในด้านการผลิต การเงิน การตลาด และอื่น ๆ

2) ผู้บริหารหรือผู้ประกอบการจะมีความใกล้ชิดกับคนงาน ลูกค้า ตลอดจนผู้ขายวัตถุดิบอย่างใกล้ชิดมากกว่าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ นอกจากนั้นก็มิข้อยได้เปรียบในแง่ของความคล่องตัว

3) มีอุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และสินเชื่อมากกว่าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาส่งเสริมช่วยเหลือทางการเงินจะต้องมีลักษณะที่แตกต่างจากอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

สำหรับบทบาทของอุตสาหกรรมขนาดย่อมในการมีส่วนช่วยพัฒนาชนบทที่สำคัญได้แก่

1) เป็นการผลิตโดยชนส่วนใหญ่ ที่มีสัดส่วนผลผลิตต่อทุนสูง ใช้ทุนน้อยและจ้างแรงงานในสัดส่วนที่สูง ซึ่งจะมีผลดีต่อการจ้างแรงงานและเพิ่มรายได้ให้กับชนบท

2) มีโอกาสน้อยมากที่จะทำลายสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเท่ากับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

3) ใช้เครื่องมือเครื่องจักรที่ไม่ยุ่งยากและซับซ้อน ส่วนใหญ่จะผลิตได้เองในประเทศซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ มากขึ้น

4) ประเภทอุตสาหกรรมเกษตรที่ใช้ผลิตผลเกษตรเป็นวัตถุดิบจะช่วยให้ตลาดผลิตผลเกษตรกว้างขวางขึ้น ราคาดีขึ้น และช่วยให้เกิดมูลค่าเพิ่มในผลิตผลทางเกษตรด้วย ทำให้เกษตรกรมีตลาดสินค้าที่ใกล้แหล่งผลิตของตนเอง

5) เป็นแหล่งงานที่มีผลอย่างสำคัญในการสกัดการอพยพแรงงานจากภาคเกษตรกรรม เข้าสู่เมืองหลวงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้งเป็นการสร้างงานในชนบทอย่างแท้จริงและต่อเนื่องตลอดปี

6) ช่วยในการระดมทุน อุตสาหกรรมขนาดย่อมเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยรวบรวมเงินทุน ทั้งที่เป็นแหล่งสินเชื่อที่ผู้ประกอบการสามารถหาได้ของผู้ประกอบการเองของญาติมิตรที่กระจัดกระจาย มาใช้ก่อให้เกิดประโยชน์ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการสะสมความสามารถในการผลิตให้สูงขึ้น

7) ช่วยพัฒนาความสามารถในการประกอบการ อุตสาหกรรมขนาดย่อมเป็นแนวทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความคิดริเริ่มกล้าเสี่ยง และมีทัศนคติในการแสวงหาความก้าวหน้าทั้งในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น ได้พิสูจน์ความสามารถของตนเอง เป็นแหล่งแสวงหาความรู้และประสบการณ์ที่ดีในการประกอบการ

ผลจากการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอุตสาหกรรมขนาดย่อมในชนบทภูมิภาคต่าง ๆ ของไทยที่มีผู้ทำไว้ สามารถสรุปลักษณะของอุตสาหกรรมได้ดังนี้.- ลักษณะประการแรกที่จะเห็นได้ชัด คือ ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมการเกษตร (agro-industry) ประเภทแปรรูปอาหาร และใช้วัตถุดิบการเกษตรที่พึ่งวัตถุดิบการเกษตรจากชนบทนั้น ประการที่สอง คือ การจ้างแรงงานเกษตรของอุตสาหกรรมชนบทโดยทั่วไปเกือบทุกประเภททำให้ผลผลิตในอุตสาหกรรมมีลักษณะเป็นฤดูกาล แต่บางอุตสาหกรรมก็ใช้วิธีสับเปลี่ยนให้คนงานหมุนเวียนกันไปทำการเกษตรในฤดูเกษตร ประการที่สาม คือ การกระจายประเภทอุตสาหกรรมหลายประเภทเป็นไปในลักษณะที่ขยายไปยังอุตสาหกรรมต่อเนื่อง จากการผลิตของอุตสาหกรรมหลัก เช่น อุตสาหกรรมประมงในภาคใต้ ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องไปข้างหลัง (backward linkage) เกิดขึ้น เช่น อุตสาหกรรมต่อเรือและสร้างเรือ อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ และอุตสาหกรรมเครื่องมือ เครื่องจักร ส่วนอุตสาหกรรมต่อเนื่องไปข้างหน้า (forward linkage) ได้แก่ อุตสาหกรรมน้ำแข็ง อุตสาหกรรมห้องเย็น อุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเล

ในด้านปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจแหล่งที่จะตั้งโรงงานในภูมิกานั้น จากการศึกษาของ มิ่งสรรพ สันติกาญจน์ (2524) พบว่า เหตุผลในการเลือกที่ตั้งโรงงานในภูมิกานั้น เพราะ

อุตสาหกรรมนั้นต้องการใช้วัตถุดิบการเกษตรจากแหล่งนั้น และผู้ประกอบการอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น การตัดสินใจเลือกที่ตั้งไม่ได้เป็นผลมาจากนโยบายเชิงด้านภาษีของรัฐ หรือเหตุผลที่ในภูมิภาคมีอัตราค่าจ้างที่ต่ำกว่าเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สำหรับที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมนี้แหล่งที่ตั้งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตเมืองหรือใกล้เขตเมือง ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะของผู้ประกอบการในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของกิจการ ปรากฏว่า ส่วนใหญ่มีอาชีพเดิมเป็นพ่อค้ามาก่อน แสง สวงนเรือง กล่าวไว้ว่า อาชีพพ่อค้าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดในการประกอบกิจการอุตสาหกรรมขนาดย่อม เพราะมีประสบการณ์ในด้านการตลาด การติดต่อธุรกิจ มีทุนสะสมหรือมีช่องทางหาทุนมารีเริ่มกิจการได้ง่าย มีผู้รู้จักกว้างขวางทั้งผู้ผลิตวัตถุดิบและผู้รับซื้อผลผลิต (แสง สวงนเรือง, 2521, 454)

5. อุตสาหกรรมในครัวเรือน

เป็นอุตสาหกรรมขนาดขนาดเล็กที่มีสถานประกอบการโดยส่วนใหญ่ คือ บ้านของเกษตรกรในหมู่บ้านต่าง ๆ มีคนงานต่ำกว่า 10 คน และคนงานส่วนใหญ่ก็เป็นสมาชิกในครัวเรือน โดยส่วนใหญ่จะทำเป็นอาชีพรองหรืออาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว มีกรรมวิธีการผลิตหลายระดับตั้งแต่ใช้วิธีการค่อนข้างทันสมัยแบบที่พบในอุตสาหกรรมขนาดย่อม ไปจนถึงวิธีการที่ใช้กันมาเป็นมรดกตกทอดในครอบครัว ลักษณะการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลมีผลทำให้การทำงานในกิจการอุตสาหกรรมครัวเรือนเคลื่อนไหวไปตามฤดูกาลด้วย คือการทำงานในกิจการอุตสาหกรรมของครัวเรือนมักจะเพิ่มขึ้นในฤดูแล้ง (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม) และหลังฤดูการเพาะปลูก จะลดลงในระยะเพาะปลูกและระยะเก็บเกี่ยว สำหรับการผลิตและการมีงานทำในอุตสาหกรรมครัวเรือนที่มีการเคลื่อนไหวตามฤดูกาลเช่นนี้ เป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ (ประดิษฐ์ ชาสมบัติ, 2527 : 11-12)

1) ลักษณะการผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล โดยในช่วงฤดูฝนและฤดูเก็บเกี่ยวจะมีความต้องการแรงงานเพื่อกิจการเกษตรเพิ่มขึ้น และค่าตอบแทนแรงงานในสาขาเกษตรช่วงนี้ก็สูงขึ้น ดังนั้น อุปทานแรงงานของชาวนบสำหรับการผลิตทางการเกษตรจึงเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้ามในฤดูแล้งการผลิตและความต้องการแรงงานในสาขาเกษตรลดลง ทำให้อัตราค่าจ้างลดลงด้วยหรือว่างงาน โอกาสทำงานในกิจการนอกการเกษตรที่มีค่าตอบแทนแรงงานก็เพิ่มขึ้น การเสนอขายแรงงานในกิจการนอกการเกษตรและการทำอุตสาหกรรมครัวเรือนก็จะเพิ่มขึ้น

2) อุปสงค์สินค้าอุตสาหกรรมครัวเรือนมักจะสูงขึ้นในฤดูแล้ง ทั้งนี้ หลังฤดูเก็บเกี่ยวเป็นช่วงที่เกษตรกรมีรายได้จากการขายพืชผลทางการเกษตร ทำให้มีอำนาจการซื้อมากขึ้น

ประกอบกับในช่วงดังกล่าวของแต่ละปี มักมีงานเทศกาลต่างๆ ทั้งในเมืองและในหมู่บ้าน ทำให้มีอุปสงค์สำหรับสินค้าเพิ่มขึ้น จึงทำให้การผลิตและความต้องการแรงงานเพื่อการผลิตเพิ่มขึ้น

3) วัตถุดิบและปัจจัยอื่นที่ใช้ประกอบการผลิตสินค้าหัตถอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่จะมีมากในช่วงตอนปลายฤดูฝนหรือหลังฤดูเก็บเกี่ยว เช่น การแปรรูปวัตถุดิบทางการเกษตร การจักสาน และสภาพทางด้านดินฟ้าอากาศที่มีความชื้นต่ำในฤดูแล้ง เหมาะสมกับการทำผลิตภัณฑ์หลายชนิด เช่น การทำอิฐ การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำผลิตภัณฑ์ซีเมนต์ การทอผ้า ปัจจัยเหล่านี้ทำให้มีการผลิตเพิ่มขึ้น ความต้องการแรงงานและการจ้างงานเพื่อการผลิตก็เพิ่มขึ้นด้วย

ลักษณะการประกอบกิจการอุตสาหกรรมในครัวเรือนของชาวชนบทมีลักษณะประเภทการประกอบที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือ

1) หัตถอุตสาหกรรม (handicraft industries) เป็นอุตสาหกรรมครัวเรือนที่มีกรรมวิธีการผลิตหลายระดับ กิจการทั้งหมดสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้จัดการเองไม่มีการแบ่งส่วนงานเป็นฝ่ายตามหน้าที่โดยชัดเจนส่วนใหญ่ทุกคนในครอบครัวทำงานได้ทุกอย่างเหมือนกัน หัตถอุตสาหกรรมที่มีกรรมวิธีการผลิตที่ทันสมัยจะมีแรงงานจ้างชั่วคราวเป็นอาชีพเสริมที่ก่อให้เกิดการมีงานทำและรายได้ที่สำคัญของครัวเรือนอย่างหนึ่งในชนบท จากการสำรวจในครัวเรือนชนบทในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และเชียงใหม่ ตลอดปีในช่วง 2523/2524 (มีนาคม 2523-กุมภาพันธ์ 2524) พบว่า ร้อยละ 95, 92 และ 78 ของครัวเรือนในจังหวัดดังกล่าวตามลำดับ ได้ประกอบกิจการหัตถอุตสาหกรรมที่สำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง จากตารางที่ 11.1 เป็นจำนวนชั่วโมงทำงานเฉลี่ยในกิจการหัตถอุตสาหกรรมของครัวเรือนทั้งปี ตามประเภทหัตถอุตสาหกรรมและท้องถิ่นที่แตกต่างกัน หัตถอุตสาหกรรมนี้ในแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับวัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นสำคัญ หลายประเภทได้กลายเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนในชนบท โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีไร่นาขนาดเล็ก

2) ระบบการจ้างทำผลิตภัณฑ์ในชนบท (subcontracting) เป็นระบบการจ้างงานที่กระจายงานจากกิจการในเมืองไปสู่หมู่บ้านชนบท ในลักษณะจ้างทำชิ้นส่วนหรือผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ทำให้ครัวเรือนในหมู่บ้านมีงานทำโดยที่สมาชิกในครัวเรือนไม่ต้องเดินทางเข้ามาทำงานในเมือง เพียงแต่รับงานจากกิจการหลักในเมืองและนำไปผลิตที่บ้านของตนเอง ในการจ้างงานนั้นกิจการหลักในเมืองจะจัดหาวัตถุดิบ อุปกรณ์การผลิตบางอย่างตลอดจนคำแนะนำในการผลิต ชนิดและรูปร่างของผลิตภัณฑ์ให้กับครัวเรือนรับจ้างด้วย การจ้างงานในระบบนี้สมาชิกในครัวเรือนหลายคนจะมีส่วนร่วมในการทำงาน และมีความยืดหยุ่นในการทำงานมาก

ตารางที่ 11.1 ชั่วโมงการทำงานเฉลี่ยทั้งปีในกิจการหัตถอุตสาหกรรมที่จำแนกเป็นรายอุตสาหกรรม และท้องถิ่น ปี 2523-2524

อุตสาหกรรมสำคัญ	ชั่วโมงทำงานต่อครัวเรือน		
	ขอนแก่น	ร้อยเอ็ด	เชียงใหม่
ทำขนมจีน	140	592	2,860
ทำเกวียน	-	858	-
เส้นไหมและผ้าไหม	588	203	117
ทอผ้าฝ้าย	193	152	470
แกะสลักและทำไม้	114	120	2,137
ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่	479	2,034	1,308
ทอเสื่อ	535	55	53
เครื่องปั้นดินเผา	1,562	-	2,987
ทำอิฐ	-	-	1,350
ตีเหล็ก	462	3,237	2,451
เฉลี่ยทุกอุตสาหกรรม	1,115	2,056	2,619

ที่มา : ประดิษฐ์ ชาติสมบัติ, 2527 : 14

กล่าวคือ ครัวเรือนในหมู่บ้านมีอิสระในการลดหรือเพิ่มการทำงานในการรับจ้างนี้ได้มาก ถ้ามีงานในไร่นาเพิ่มขึ้นก็สามารถที่จะชะลอการทำงานที่รับจ้างมาจากในเมืองลง . เหมาะสมกับครัวเรือนเกษตรกรที่มีงานเกษตรทำเป็นฤดูกาล ผลิตภัณฑ์ของอุตสาหกรรมบางประเภทก็เหมาะสมกับแรงงานสตรีในชนบท

การจ้างทำผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปนี้เมื่อครัวเรือนในหมู่บ้านทำเสร็จก็จะนำไปส่งกิจการหลักในเมืองพร้อมกับรับค่าตอบแทนเป็นรายชิ้น ลักษณะนี้มีการปฏิบัติอยู่มากในอุตสาหกรรมขนาดย่อมหลายประเภท เช่น อุตสาหกรรมทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด และนครราชสีมา อุตสาหกรรมทอแห ทำอวน ในจังหวัดขอนแก่น อุตสาหกรรมเย็บเสื่อสำเร็จรูป การตัดเสื่อยัด แกะสลักไม้ และทำเครื่องเรือนในจังหวัดเชียงใหม่

สำหรับข้อเสียของระบบการจ้างทำผลิตภัณฑ์ในครัวเรือนชนบทนี้มีหลายประการ เช่น การควบคุมปริมาณ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ และการกำหนดเวลาในการส่งมอบ ทำได้ลำบาก ซึ่งเป็นผลเสียต่อการผลิตและการจำหน่ายของกิจการในเมือง นอกจากนั้นค่าตอบแทน

แทนแรงงานเฉลี่ยจากการรับจ้างทำผลิตภัณฑ์ที่จะขายให้เป็นรายชิ้น เมื่อคิดโดยเฉลี่ยต่อวันทำงานแล้วส่วนใหญ่จะต่ำกว่าอัตราค่าจ้างโดยทั่วไป

การพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือนให้เป็นแหล่งรายได้เสริมในชนบทนั้น แนวทางการพัฒนาที่สำคัญอย่างหนึ่งควรจะจำแนกกำหนดประเภทและพื้นที่ที่จะส่งเสริมพัฒนาให้ชัดเจนมีความสอดคล้องกับลักษณะอุตสาหกรรมครัวเรือนดั้งเดิม ผู้ประกอบการและทรัพยากรต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมครัวเรือนบางประเภทเท่านั้นที่มีโอกาสเจริญเติบโตได้ ส่วนบางประเภทการแข่งขันจากอุตสาหกรรมภายนอกซึ่งได้เปรียบในด้านคุณภาพการผลิต และราคา จะมีผลกระทบทำให้อุตสาหกรรมครัวเรือนประเภทนั้นต้องพ่ายแพ้ไปในที่สุด การพัฒนาที่สามารถปฏิบัติได้และสอดคล้องกับอุปสรรคปัญหาจริง อาจจะต้องมีมาตรการส่งเสริมที่เฉพาะและแตกต่างจากอุตสาหกรรมขนาดย่อม

6. อุปสรรคและแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท

สำหรับปัญหาการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท ที่เป็นอุปสรรคสำคัญเผชิญอยู่ทุกขนาดกิจการขณะนี้ มีอยู่ด้วยกัน 5 ด้าน คือ

6.1 ปัญหาขาดแคลนเงินทุน เป็นอุปสรรคที่นับว่าสำคัญที่สุดสำหรับผู้ประกอบการอุตสาหกรรมชนบท เพราะไม่มีทรัพย์สินถาวรและเงินทุนหมุนเวียนที่จะใช้ในการดำเนินการอย่างเพียงพอ โดยทั่วไปผู้ประกอบการอุตสาหกรรมชนบทส่วนใหญ่จะอาศัยเงินออมของตนเองเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญในการจัดตั้งกิจการ ถ้าเป็นกิจการอุตสาหกรรมครัวเรือนที่มีขนาดเล็กส่วนใหญ่จะอาศัยแหล่งเงินกู้ตลาดนอกระบบ ส่วนกิจการที่อาศัยเงินทุนจากแหล่งตลาดเงินในระบบจะมีแนวโน้มสูงขึ้น เมื่ออุตสาหกรรมชนบทมีขนาดใหญ่ขึ้น แม้ว่าจะมีสถาบันการเงินอยู่หลายแห่งที่มีนโยบายปล่อยสินเชื่อให้แก่ผู้ประกอบการในด้านอุตสาหกรรมชนบทก็ตาม แต่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมชนบทขนาดเล็กเกือบทุกประเภท ส่วนใหญ่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันที่เพียงพอจะขอกู้เงินได้ ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ที่เหมาะสมเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

รูปแบบแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ประการแรก คือ มีองค์กรในรูปแบบของบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมชนบทที่ส่งเสริมการลงทุนประกอบการอุตสาหกรรมขนาดย่อมในชนบทและอุตสาหกรรมในครัวเรือนโดยตรง ส่วนประการที่สอง คือ จัดตั้งโครงการประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาด้านหลักทรัพย์ค้ำประกันสำหรับอุตสาหกรรมชนบททุกขนาด

6.2 ปัญหาขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม เทคนิคการผลิตของอุตสาหกรรมชนบทที่เหมาะสมนั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากเพราะเป็นเรื่องที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับต้นทุนในการผลิตและการแข่งขันในตลาด การผลิตของอุตสาหกรรมชนบทที่ทำในสิ่งที่อุตสาหกรรมสมัยใหม่ทำได้นั้น สินค้าที่ผลิตได้จะต้องมีคุณภาพเพียงพอที่จะให้ผู้บริโภคทั้งในชนบทและเมืองยอมรับได้ด้วย และจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตที่ทันกับเหตุการณ์ ดังนั้น เทคโนโลยีจะต้องมีการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นและมีความเหมาะสมอยู่ตลอดเวลา แต่โดยทั่วไปแล้วอุตสาหกรรมชนบทจำนวนมากในต่างจังหวัดเทคนิคการผลิตยังใช้วิธีการอาศัยประสบการณ์การทำงานของผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของทำการผลิตที่เป็นจริงหลายกรณีเป็นเทคนิคการผลิตที่ล้าสมัย สินค้าไม่เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในด้านคุณภาพและมาตรฐาน

รูปแบบของแนวทางแก้ไขปัญหานี้ประการแรก จะต้องมืองค์กรประสานงานด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนา และยกระดับเทคนิคการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมชนบท เพื่อการคิดค้นขึ้นใหม่ และการดัดแปลงเทคโนโลยีสำเร็จรูปที่ทันสมัยจากต่างประเทศ ให้มีความซับซ้อนน้อยลง ขนาดเล็กลง และราคาถูกลง มีความสม่ำเสมอในด้านการผลิตทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เหมาะสมกับประเภทและขนาดของอุตสาหกรรมชนบท

6.3 ปัญหาด้านการตลาด วิธีการจำหน่ายสินค้าของอุตสาหกรรมชนบทส่วนใหญ่ นั้นจะมีลูกค้าประจำมาติดต่อ รองลงมา ได้แก่ การหาตลาดเอง สำหรับความสามารถแข่งขันในตลาดของอุตสาหกรรมชนบทนั้นจะสู้กับสินค้าจากอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไม่ได้ เพราะมีต้นทุนสูงกว่า มีคุณภาพด้อยกว่า นอกจากนั้น การโฆษณาและวางแผนด้านการตลาดของผู้ผลิตที่มีขนาดใหญ่กว่า มีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภคอย่างมากเพราะผู้บริโภคส่วนใหญ่จะเลือกซื้อสินค้าที่มีการโฆษณามากกว่าจากการศึกษาของ แสง สงวนเรื่อง พบว่า ปัญหาด้านการตลาด ตามความรู้สึกรู้สึกของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดย่อมเห็นว่าการแข่งขันกับผู้ผลิตขนาดพอ ๆ กันเป็นปัญหาสำคัญที่สุด แต่ขณะเดียวกันการแข่งขันจากผู้ผลิตรายใหญ่และสินค้าเข้าจากต่างประเทศประเภทเดียวกันก็เป็นปัญหาที่สำคัญไม่น้อย (แสง สงวนเรื่อง, 2521 : 458-459)

แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการตลาดที่สำคัญประการหนึ่งนั้น คือ ส่งเสริมให้เกิดศูนย์การตลาดในส่วนภูมิภาค และให้บริการด้านการตลาดแบบครบวงจรแก่อุตสาหกรรมชนบทให้มากขึ้น รวมทั้งใช้มาตรการสนับสนุนทางด้านสิทธิประโยชน์ทางการตลาดแก่สินค้าอุตสาหกรรมชนบทเพิ่มขึ้น

6.4 ปัญหาผู้ประกอบการ ในอุตสาหกรรมชนบททั้งขนาดย่อมและในครัวเรือน ปรากฏว่าส่วนใหญ่มีอาชีพเดิมกระจายกันไปในหลายอาชีพมากกว่ากิจการอุตสาหกรรมขนาด

ใหญ่ เช่น เดิมเคยเป็นพ่อค้า แรงงานที่มีฝีมือรับจ้างในโรงงาน และเป็นเกษตรกร ซึ่งผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดเล็กลำนี้จะต้องทำหน้าที่แบบเบ็ดเสร็จเกือบทุกอย่างตั้งแต่หาวัตถุดิบ ทำการผลิตและหาตลาด ทำให้มีข้อจำกัดในด้านการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของอุตสาหกรรมขนาดอย่างมาก แสง สงวนเรือง (2521) พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งจบการศึกษาแค่ ป.4 หรือต่ำกว่าระดับการศึกษาของผู้ประกอบการนี้มีแนวโน้มสูงขึ้นเมื่ออุตสาหกรรมมีขนาดใหญ่ขึ้น กิจการที่อาศัยประสบการณ์ในการทำงานของผู้ประกอบการนั้นไม่ได้หมายความว่า จะจะไม่ประสบผลสำเร็จในกิจการ แต่ก็ยังเป็นข้อจำกัดที่น่าสังเกต คือการปรับปรุงการผลิตที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้ทันกับสภาวะการณ์ต่าง ๆ ในด้านเทคนิคการผลิตและการตัดสินใจ นอกจากนี้ การที่รัฐจะให้ความช่วยเหลือในด้านพัฒนาอุตสาหกรรมด้านต่าง ๆ จำเป็นจะต้องทำในลักษณะที่เหมาะสมกับระดับของผู้ประกอบการ เพราะการผลิตในสภาวะที่มีกิจการขนาดใหญ่เป็นคู่แข่งกันอยู่ ผู้ประกอบการขนาดเล็กจะต้องรู้จักประยุกต์พลิกแพลงการผลิตอยู่ตลอดเวลา

6.5 ปัญหาการพัฒนาทักษะแรงงาน การจ้างงานตามฤดูกาลกับการพัฒนาทักษะของแรงงานและการเพิ่มประสิทธิภาพของอุตสาหกรรม มีลักษณะที่เป็นปัญหาขัดแย้งกัน คือ การผลิตและการจ้างงานของอุตสาหกรรมขนาดจะเพิ่มขึ้นในฤดูแล้ง เมื่อถึงฤดูฝนแรงงานก็กลับไปทำงานอาชีพเกษตรตามปกติ ลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นผลดีต่อชาวชนบทที่มีโอกาสทำงานในเวลาที่แตกต่างกันสองอย่างในรอบปี แต่การผลิตและการทำงานตามฤดูกาลนี้อาจไม่เป็นผลดีต่อประสิทธิภาพการผลิตของอุตสาหกรรม และการพัฒนาทักษะของแรงงาน เนื่องจากกิจการไม่สามารถใช้เครื่องมือเครื่องจักรได้เต็มที่ และจากการเข้า ๆ ออก ๆ จากงานของแรงงานทำให้พัฒนาทักษะไม่ได้ ทำให้เกิดผลเสียต่อผลิตภาพและประสิทธิภาพของอุตสาหกรรมขนาด นอกจากนี้คนงานก็จะได้รับค่าตอบแทนแรงงานต่ำเพราะไม่มีโอกาสพัฒนาระดับขึ้นจะเป็นเพียงแรงงานกึ่งฝีมือหรือไร้ฝีมือเท่านั้น

ในระยะยาวแล้วการผลิตในลักษณะเช่นนี้จะไม่เป็นผลดีต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมขนาดในภูมิภาค เพราะการขยายตัวของอุตสาหกรรมจะต้องเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการผลิตด้วย อย่างน้อยเพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันในตลาด ดังนั้นการพัฒนาฝีมือคนงาน การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการทำงานในกิจการอุตสาหกรรมอย่างสม่ำเสมอเป็นอาชีพ น่าจะเป็นผลดีต่อคนงานและผู้ประกอบการ ตลอดจนการขยายตัวของอุตสาหกรรมขนาด

7. สรุป

การพัฒนาที่สำคัญทางด้านอุตสาหกรรม คือ การกระจายแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมทุกประเภทให้มีที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดย่อมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน อุตสาหกรรมขนาดย่อมจะมีบทบาทก่อให้เกิดการสร้างงานและเป็นแหล่งเพิ่มรายได้ให้กับชาวชนบทอย่างแท้จริงนั้น อุตสาหกรรมนั้นจะต้องใช้เทคโนโลยีการผลิตอยู่ในระดับที่เหมาะสม ใช้แรงงานมาก ใช้ทุนน้อย ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นชนบทนั้นเป็นหลัก และเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องไปข้างหน้าและข้างหลัง เพราะโดยทั่วไปแหล่งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม จะมีศักยภาพเป็นศูนย์กลางทางพื้นที่ที่มีบทบาทส่งผลกระทบและแรงกระตุ้นให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจชนบทในบริเวณพื้นที่โดยรอบสนองตอบและยกระดับความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้น

สำหรับปัญหาที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทนั้น ได้แก่ ปัญหาด้านเงินทุน การตลาด ผู้ประกอบการ เทคโนโลยีการผลิต และการพัฒนาทักษะแรงงาน ถึงแม้ว่าในอดีตที่ผ่านมาอุตสาหกรรมขนาดย่อมประเภทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและขยายตัวอยู่ในภูมิภาค จะเป็นผลจากความได้เปรียบในด้านการอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น อาศัยตลาดในท้องถิ่น และอาศัยแรงงานที่มีอยู่ในท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ข้อได้เปรียบเหล่านี้ได้ลดลงไปอย่างมาก เพราะทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้ลดลง มีการแข่งขันจากอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ทำการผลิตในแบบเดียวกันมากขึ้น ฉะนั้น การสนับสนุนการขยายตัวของอุตสาหกรรมขนาดย่อมในภูมิภาค อย่างน้อยที่สุดปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังในทางปฏิบัติ

คำถามท้ายบท

1. การพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทที่จะให้มีส่วนเสริมการพัฒนาชนบทนั้น ควรจะต้องมีลักษณะและคุณสมบัติของอุตสาหกรรมเป็นเช่นไร ? จงอธิบาย
2. การกระจายแหล่งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมในภูมิภาค ที่ตั้งกิจการจะมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นชนบทนั้น ๆ เช่นไร ? จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. อุตสาหกรรมในครัวเรือน มีลักษณะต่อไปนี้เป็นอย่างไร จงอธิบาย
  - ก) หัตถอุตสาหกรรม
  - ข) การจ้างทำผลิตภัณฑ์ (subcontracting)
4. อุตสาหกรรมชนบทมีอุปสรรคที่เป็นปัญหาในการพัฒนาที่สำคัญในด้านใดบ้าง ? จงอธิบาย.